

Dorota Nowak¹

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Spółeczny wizerunek osób z niepełnosprawnością ruchową w opinii studentów Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie

 <https://doi.org/10.15633/97883632.41926.08>

Problematyka niepełnosprawności, w tym niepełnosprawności ruchowej, stanowi ważne wyzwanie z zakresu pomocy społecznej. Tematyka ta wciąż pozostaje w społeczeństwie w sferze swoistego tabu. Niepełnosprawność budzi dyskomfort i jest nieatrakcyjna dla obserwatora.

Z uwagi na mnogość obszarów, których może dotyczyć niepełnosprawność, tematyka niniejszego artykułu koncentruje się na niepełnosprawności ruchowej, przez którą rozumie się stan ograniczonej sprawności motorycznej ciała². Uszkodzenia w obrębie narządu ruchu stanowią najbardziej powszechną przyczynę niepełnosprawności, dotyczącą ponad 50% osób z niepełnosprawnością³.

-
- 1 Dorota Nowak – absolwentka studiów licencjackich na kierunku praca socjalna, studentka pedagogiki na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, przewodnicząca Koła Naukowego Studentów Pracy Socjalnej UPPPII. Zainteresowania badawcze koncentruje wokół problematyki niepełnosprawności oraz kryzysów.
  - 2 *Niepełnosprawność ruchowa w ujęciu biopsychospołecznym: wyzwania diagnozy, rehabilitacji i terapii*, red. M. Bidzan, Ł. Bieleninik, A. Szulman-Wardal, Gdańsk 2015, s. 7.
  - 3 *Badanie potrzeb osób niepełnosprawnych*, red. M. Sochańska-Kawiecka, Warszawa 2017, s. 24.

Wspieranie aktywnego uczestnictwa osób z niepełnosprawnością ruchową stanowi interdyscyplinarne wyzwanie. Podejmując działania na rzecz tej grupy, koniecznym jest podjęcie wielosektorowej współpracy profesjonalistów różnych dziedzin, w celu umożliwienia i ułatwienia dostępu do jak najpełniejszego udziału osób z niepełnosprawnością ruchową w społeczeństwie.

Mimo zwiększającego się poziomu aktywności społecznej osób z niepełnosprawnościami, w tym osób z niepełnosprawnością ruchową, w życiu społecznym, otoczenie wciąż postrzega tę grupę społeczną w sposób szablonowy, utrwalając stereotypowy wizerunek osoby z niepełnosprawnością, jako niesamodzielnej, nieporadnej, wymagającej stałej opieki, pozbawionej perspektyw na przyszłość⁴. Stereotypy są bezrefleksyjnie przejmowanymi od innych schematycznymi wyobrażeniami i uogólnieniami dotyczącymi najczęściej przedstawiciela danej grupy lub całości konkretnej grupy czy też zjawiska. Utrwalone uproszczenia, często przekazywane z pokolenia na pokolenie prowadzą często do osamotnienia i ekskluzji społecznej osób z niepełnosprawnością⁵.

Wykluczenie społeczne, czyli niemożność pełnego uczestnictwa w życiu społecznym, nie wynika z woli osoby i może się odnosić do wielu obszarów życia, na przykład: kultury, edukacji, relacji społecznych. Istotnym jest podejmowanie działań ukierunkowanych na likwidację barier dotyczących funkcjonowania społecznego osób z niepełnosprawnością ruchową oraz przeciwdziałanie ekskluzji społecznej tej grupy.

Celem artykułu jest ukazanie opinii studentów Uniwersytetu Papieńskiego Jana Pawła II w Krakowie na temat społecznego wizerunku osób z niepełnosprawnością ruchową.

---

4 Z. Kawczyńska-Butrym, *Niepełnosprawność – specyfika pomocy społecznej*, Katowice 1998, s. 77; C. Barnes, G. Mercer, *Niepełnosprawność*, Warszawa 2008, s. 33.

5 J. Wolińska, *Percepcja społeczna, stereotyp niepełnosprawności – perspektywa aktora i obserwatora*, s. 49, http://dlibra.umcs.lublin.pl/Content/26360/czas19356_28_1_2015_4.pdf (24.05.2022)

Opis metodologii badań

Współczesny świat kładzie duży nacisk na aspekt szeroko pojętego wizerunku społecznego. Media społecznościowe promują specyficzne, wąsko określone kanony idealnego, wysportowanego ciała i nieskazitelnego wyglądu. Sprostanie tym standardom stanowi wyzwanie, szczególnie dla osób z niepełnosprawnością ruchową, których ciała noszą znamiona chorób, wypadków, wrodzonych wad. Chcąc uniknąć stygmatyzujących opinii społeczeństwa, osoby z niepełnosprawnością ruchową niekiedy same ograniczają swoją aktywność, autostygmatyzując się i samodzielnie wykluczając się z społeczeństwa, co wpływa na wzmocnienie piętna oraz stereotypów.

Szczególnie duże znaczenie do kwestii swojego wizerunku przywiązują ludzie młodzi, niezależnie czy to pełnosprawni czy osoby z niepełnosprawnością. Osoby z niepełnosprawnością ruchową przywiązują dużą wagę do sposobu, w jaki odbierają je rówieśnicy, dlatego główny problem przeprowadzonych badań sformułowano w formie pytania: **W jaki sposób studenci Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie postrzegają osoby z niepełnosprawnością ruchową?**

Z tak sformułowanego problemu głównego wyprowadzić można następujące problemy szczegółowe:

1. Kim, według studentów, jest osoba z niepełnosprawnością ruchową?
2. Z jakimi stereotypami na temat osób z niepełnosprawnością ruchową spotkali się studenci?
3. Jaki jest stosunek studentów do osób z niepełnosprawnością ruchową?
4. Jaka jest pozycja osób z niepełnosprawnością ruchową w społeczeństwie?

Badanie sondażowe przeprowadzono za pomocą autorskiego kwestionariusza ankiety udostępnionego studentom w formie elektronicznej. Badaniem objęto grupę 26 studentów Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, w tym 24 kobiety i 2 mężczyzn. Osoby te znajdowały się w okresie wczesnej i średniej dorosłości, a ich wiek oscylował między 18. a 35. rokiem życia. Ankietowani byli przedstawicielami wszystkich kie-

runków, na których odbywało się kształcenie na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w bieżącym roku akademickim. Badani byli zróżnicowani także pod względem roku podjętych studiów (I–V). Wszyscy respondenci byli osobami pełnosprawnymi, a w przypadku 19 respondentów (73,1% pytanych) niepełnosprawność nie występowała u członków ich rodzin. Mała liczebność próby badawczej wynikać może z niechęci studentów do wypełniania ankiet w formie elektronicznej. Autorka nie miała jednak możliwości przeprowadzenia badań w formie stacjonarnej, co wynikało z faktu nauczania zdalnego wprowadzonego w związku z pandemią COVID-19.

Wyniki badań i wnioski

Osoby z niepełnosprawnością ruchową, według opinii studentów Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, są grupą dotkniętą wykluczeniem społecznym. Ukazuje to poniższy wykres.

Wykres 1. W jakim stopniu zgadza się Pan/i z stwierdzeniem: „Osoby z niepełnosprawnością ruchową są dotknięte zjawiskiem izolacji społecznej”?

W jakim stopniu zgadza się Pan/i z stwierdzeniem: "Osoby z niepełnosprawnością ruchową są dotknięte zjawiskiem izolacji społecznej"?

Źródło: opracowanie własne.

65,4% ankietowanych zgadza się lub zdecydowanie zgadza się z stwierdzeniem, że osoby z niepełnosprawnością ruchową są dotknięte zjawiskiem izolacji społecznej. Odsetek ten wskazuje zatem, że problem ten nie jest tylko sytuacją jednostkową, ale stanowi ważny obszar, w obrębie którego powinno się podjąć kroki mające na celu zmianę sytuacji.

Na utrwalanie stereotypowego wizerunku osób z niepełnosprawnością ruchową wpływa brak prawidłowego zrozumienia i definiowania pojęcia niepełnosprawności ruchowej. Wyróżnić można dwa główne aspekty, przez pryzmat których można określać to pojęcie: społeczny (wynikający z ograniczeń, mniej korzystna sytuacja, ograniczająca możliwość realizacji ról społecznych) oraz funkcjonalny (posiadanie ograniczeń). Ankietowani niemal jednomyślnie zdefiniowali ją przez pryzmat funkcjonalny, co ma swój wyraz w określaniu niepełnosprawności ruchowej jako „problemów / trudności z poruszaniem się”, „braku możliwości samodzielnego poruszania się”, „ograniczenia w zakresie ruchu”, „zmniejszonych możliwości motorycznych ciała”, „braku kończyny / kończyn”.

W opinii studentów osoba z niepełnosprawnością ruchową to osoba, która: jest sparaliżowana, ma niedowład kończyn, nie może się poruszać, swobodnie wykonywać czynności, porusza się na wózku inwalidzkim / o kulach, posiada protezy lub ma zaburzone funkcje motoryczne.

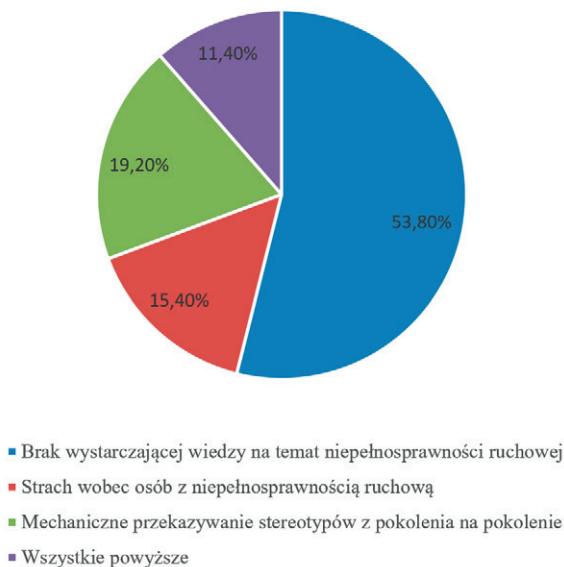
Badani mieli trudność w zbudowaniu ogólnej definicji osoby z niepełnosprawnością ruchową, posługując się mniej lub bardziej skonkretyzowanymi przykładami. Przekłada się to także na brak wiedzy na temat rodzajów, jakie może przyjmować ta niepełnosprawność. Fakt ten zwraca uwagę na konieczność podjęcia działań w kierunku stworzenia jednoznacznej definicji pojęcia niepełnosprawności oraz ustrukturyzowania i popularyzacji zagadnień z tego obszaru.

Brak wiedzy dotyczącej poruszanej tematyki wpływa na niską świadomość społeczną na temat specyfiki funkcjonowania tej grupy. Społeczeństwo niechętnie podejmuje jakiegokolwiek starania, by zwiększać poziom wiedzy w tym obszarze. Fakt ten rzutuje na utrwalanie w społeczeństwie stereotypów na temat osób z niepełnosprawnością ruchową. 69,2% biorą-

cych udział w badaniu studentów zgodziło się lub zdecydowanie zgodziło się z stwierdzeniem, że w społeczeństwie nadal występuje wiele stereotypów krzywdzących osoby z niepełnosprawnością.

Procentowy udział poszczególnych czynników utrwalających istnienie stereotypów dotyczących osób z niepełnosprawnością ilustruje poniższy wykres.

Wykres 2. Z czego, w głównej mierze, wynikają istniejące wciąż stereotypy dotyczące osób z niepełnosprawnością ruchową?

Źródło: opracowanie własne.

53,8% ankietowanych uznało brak wystarczającej wiedzy na temat niepełnosprawności ruchowej za główny czynnik wzmacniający istnienie stereotypów. Dla 19,2% najistotniejszym było mechaniczne przekazywanie stereotypów z pokolenia na pokolenie, 15,4% uznało strach wobec

osób z niepełnosprawnością ruchową za najważniejszy, a dla 11,4% istotnymi były wszystkie wymienione czynniki.

Wśród stereotypów, z jakimi spotykali się badani, powtarzającymi się były: niesamodzielność, nieumiejętność samodzielnego zadbania o siebie, potrzeba wyręczenia, traktowanie w sposób ulgowy, postrzeganie jako osób z deficytami umysłowymi, brak życia towarzyskiego, niemożność podjęcia pracy zawodowej czy niemożność stworzenia pełnej, szczęśliwej rodziny.

Utrwalane stereotypy prowadzą do stygmatyzacji społecznej i etykietowania osób z niepełnosprawnością ruchową. Takie negatywne wzmocnienia, niemiłe komentarze, raniące słowa bez wątpienia nie pozostają bez wpływu na sferę psychiczną osób z niepełnosprawnością. Panujące w świadomości społecznej przekonanie o niskiej aktywności społecznej osób z niepełnosprawnością ruchową często prowadzi do automarginalizacji osób o ograniczonej sprawności ruchowej. Wzmacniać to może poczucie wykluczenia i destrukcyjnie wpływać na psychikę, powodując różnorodne problemy natury psychicznej. 88,4% badanych studentów zgadza się lub zdecydowanie zgadza się z stwierdzeniem, że osoby z niepełnosprawnością ruchową są w większym stopniu narażone na przeżywanie kryzysów psychicznych, na co wpływać może sama niepełnosprawność, ale także presja i oczekiwania społeczne, którym nie zawsze są w stanie sprostać, negatywne nastawienie społeczeństwa, zaś w przypadku niepełnosprawności nabytej: trudności w pogodzeniu się z utratą sprawności.

Mimo trudności w zakresie definiowania pojęć, odpowiedzi ankietowanych studentów wskazały w znacznym stopniu na ich pozytywny stosunek do osób z niepełnosprawnością ruchową. Obrazuje to poniższy wykres.

Wykres 3. Jaki jest Pana/i stosunek do osób z niepełnosprawnością ruchową?

Źródło: opracowanie własne.

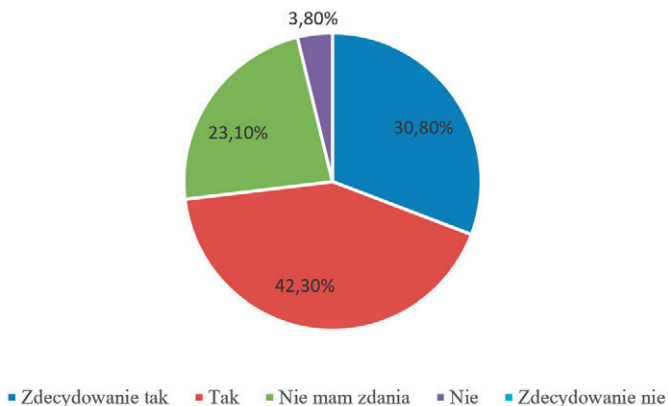
88,4% uważa osoby z niepełnosprawnością za pełnoprawnych członków społeczeństwa. Pozostała część badanych (11,6%) toleruje te osoby.

Zauważalnym jest, że osoby z niepełnosprawnością ruchową nie są wystarczająco widoczne w społeczeństwie. Potwierdzają to także wskazania badanej grupy studentów. Tylko około 1/3 ankietowanych (34,6%) zgadza się lub zdecydowanie zgadza się z stwierdzeniem, że ta obecność jest wystarczająca. W opinii 46,2% osób widoczność ta jest zbyt niska. Badani twierdzą także, że chcą, aby osoby z niepełnosprawnością ruchową były bardziej widoczne w społeczeństwie. Obrazuje to poniższy wykres.

Wykres 4. Czy chciałby Pan/i, aby osoby z niepełnosprawnością były bardziej widoczne w społeczeństwie?

Czy chciałby Pan/i, aby osoby z niepełnosprawnością były bardziej widoczne w społeczeństwie?

Źródło: opracowanie własne.

Blisko 3/4 badanych (73,1%) twierdząco odpowiada na pytanie czy chcieliby, aby osoby z niepełnosprawnością były bardziej widoczne w społeczeństwie. Uzasadniając swój wybór, przywołują oni argumenty takie, jak: równość prawa do korzystania z wszystkiego, co jest dostępne społeczeństwu, walka z stereotypami, prawo do rozwoju czy też aktywnego uczestniczenia w życiu społecznym. Zasadnym jest więc podjęcie wysiłków na rzecz poprawy pozycji osób z niepełnosprawnością ruchową. Działania promujące aktywność osób z niepełnosprawnością ruchową bez wątpienia wpłyną w pozytywny sposób na społeczny wizerunek osób z niepełnosprawnością ruchową.

Wnioski

Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

1. Badani studenci mają trudności w jednoznacznym zdefiniowaniu pojęcia niepełnosprawności oraz niepełnosprawności ruchowej. Niemal jednoznacznie zdefiniowali to pojęcie przez aspekt ograniczeń (funkcjonalny), pomijając aspekt społeczny. Podejmując próby zdefiniowania, kim jest osoba z niepełnosprawnością ruchową posługują się mniej lub bardziej skonkretyzowanymi przykładami. Rzuca to na brak wiedzy na temat rodzajów niepełnosprawności ruchowej. Istotnym jest podjęcie wysiłków mających na celu stworzenie jednoznacznej definicji pojęcia niepełnosprawności oraz ustrukturyzowanie zagadnień pokrewnych. Zasadnym byłoby także zwiększenie działalności na rzecz budowania pozytywnego wizerunku osób z niepełnosprawnościami, w tym osób z niepełnosprawnością ruchową.
2. Ankietowani studenci wskazali, że w społeczeństwie nadal występuje wiele stereotypów krzywdzących osoby z niepełnosprawnością. 69,2% biorących udział w badaniu studentów zgodziło się lub zdecydowanie zgodziło się z tym stwierdzeniem. Za główny czynnik wzmacniający istnienie stereotypów 53,8% ankietowanych uznało brak wystarczającej wiedzy na temat niepełnosprawności ruchowej. Do najczęściej wymienianych stereotypów dotyczących osób z niepełnosprawnością ruchową należą: niesamodzielność, nieumiejętność samodzielnego zadbania o siebie, potrzeba wyłączenia, traktowanie w sposób ulgowy, postrzeganie jako osób z deficytami umysłowymi, brak życia towarzyskiego, niemożność podjęcia pracy zawodowej czy niemożność stworzenia pełnej, szczęśliwej rodziny.
3. 88,4% badanych studentów deklaruje pozytywny stosunek do osób z niepełnosprawnością ruchową, uznając ich jednocześnie za pełnoprawnych członków społeczeństwa. Studenci zauważają trudności, z jakimi mierzą się osoby z niepełnosprawnością ruchową,

zwracając uwagę między innymi: na większe narażenie studentów z niepełnosprawnością ruchową na kryzysy psychiczne i większe zagrożenie ekskluzją społeczną.

4. Osoby z niepełnosprawnością, w tym także osoby z niepełnosprawnością ruchową charakteryzują się statystycznie niższym poziomem aktywności społecznej. Odpowiedzi badanych studentów pokrywają się z tym stwierdzeniem, wskazując na niższą pozycję społeczną osób z niepełnosprawnością ruchową. Równocześnie, ankietowani studenci wskazują, że chcą, aby osoby z niepełnosprawnością ruchową były bardziej widoczne w społeczeństwie. Pokazuje to zasadność intensyfikacji działań włączających osoby z niepełnosprawnością ruchową do społeczeństwa oraz promowanie aktywności osób z niepełnosprawnością ruchową, co może znacząco pozytywnie wpłynąć na wizerunek osób z niepełnosprawnością ruchową w społeczeństwie.

Podsumowanie

Tematyka niepełnosprawności ruchowej stanowi obszar bardzo szeroki i skomplikowany, dlatego zaznaczyć należy, że niniejsze opracowanie nie wyczerpuje pełni obszarów związanych z niepełnosprawnością ruchową, ale stanowi podbudowę dla dalszych rozważań dotyczących niepełnosprawności ruchowej oraz niepełnosprawności w ogóle, szczególnie wizerunku osób z niepełnosprawnością w społeczeństwie. W społeczeństwie nadal pokutuje stereotypowy obraz osoby z niepełnosprawnością ruchową, która jest niesamodzielna, nieporadna, zależna od innych i pozbawiona szans na samodzielne szczęśliwe życie. Istnieje więc uzasadniona potrzeba podjęcia zintensyfikowanych działań w zakresie definiowania pojęcia niepełnosprawności oraz budowania pozytywnego wizerunku osób z niepełnosprawnością ruchową.

Abstrakt

Społeczny wizerunek osób z niepełnosprawnością ruchową w opinii studentów Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie

Wizerunek osoby w ciągu ostatnich lat między innymi w wyniku rozwoju mediów społecznościowych zyskał na znaczeniu. Rzutuje na sposób odbioru przez społeczeństwo. Jest to szczególnie ważny aspekt w odniesieniu do osób z niepełnosprawnością ruchową. W społeczeństwie wciąż utrwalane są stereotypy dotyczące tej grupy społecznej, wpływające negatywnie na jej społeczny wizerunek i wzmacniające tendencje ekskluzywne dotyczące osoby z niepełnosprawnością ruchową. W artykule ukazano opinię studentów Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie na temat społecznego wizerunku osób z niepełnosprawnością ruchową.

Słowa kluczowe: niepełnosprawność, niepełnosprawność ruchowa, stereotyp, izolacja społeczna, ekskluzyja społeczna

Bibliografia

- Badanie potrzeb osób niepełnosprawnych*, red. M. Sochańska-Kawiecka, Warszawa 2017.
- Barnes C., Mercer G., *Niepełnosprawność*, Warszawa 2008.
- Kawczyńska-Butrym Z., *Niepełnosprawność – specyfika pomocy społecznej*, Katowice 1998.
- Niepełnosprawność ruchowa w ujęciu biopsychospołecznym: wyzwania diagnozy, rehabilitacji i terapii*, red. M. Bidzan, Ł. Bieleninik, A. Szulman-Wardal, Gdańsk 2015.
- Wolińska J., *Percepcja społeczna, stereotyp niepełnosprawności – perspektywa aktora i obserwatora*, http://dlibra.umcs.lublin.pl/Content/26360/czas19356_28_1_2015_4.pdf (24.05.2022).